

tedrek fi'r-ricâl. Sem'ânî'nin *el-Ensâb*'ı gibi eserlerden yararlanılarak sıhah ve sünen kitaplarının ricâlini tanıtmayı amaçlayan bu çalışma tamamlanamamıştır (Abdülhay el-Hasenî, VIII, 76).

Feyzî-i Hindî'nin *Sevâtı'u'l-ilhâm* adlı tefsirinin basımı sırasında eseri tashih edip ona bir mukaddime yazan Melihâbâdî ayrıca içlerinde *Uşûlü'ş-Şâşi* ve *el-Fıkhü'l-ekber*'in de bulunduğu dinî ilimler, tıp, mantık ve felsefeye dair on iki kadar Arapça eseri Urduca'ya çevirip şerhetmiştir (diğer eserleri için bk. Abdülhay el-Hasenî, VIII, 76; Emîr Hasan Nûrânî Nedvî, LXXVIII/12 [1981], s. 12-13).

BİBLİYOGRAFYA :

Melihâbâdî, *Tefsîr-i Mevâhibü'r-rahmân*, Lahor, ts. (İdâre-i Neşriyyât-ı İslâm), Mukaddime, s. 22, 78-80, 94, 99, 101; I/1, s. 8, 34-35; II/2, s. 48-49; X, 1099; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâşir*, VIII, 75-76; Abdülhak, *Qâmûsü'l-kütüb Urdü*, Karaçi 1961, s. 19, 66; M. Sâlim Kâsimî v.dğr., *Câ'ize-i Terâcim-i Kur'ânî*, Diyûbend 1968, s. 39-40; Füyûzurrahmân, *Te'ârûfi Kur'ân*, Lahor, ts. (Mektebe-i Medeniyye), s. 250; Abdurrahman Abdülcebbar el-Perivâi, *Cühüdü ehli'l-hadis fi hidmeti'l-Kur'ânî'l-Kerim*, Benâres 1980, s. 35; Sâliha Abdülhakîm Şerefeddin, *Kur'ân-ı Hakîm key Urdü Terâcim*, Karaçi, ts. (Kadîmî Kütübhanê), s. 237-242, 409-410; M. İshak Nedvî – Şems-i Tebrîz Hân, *Târîh-i Nedveti'l-ulemâ*, Leknev 1983-84, II, 126, 144, 166-167, 177-178, 192, 212, 264; Ahmed Han, *Kur'ân-ı Kerîm key Urdü Terâcim-Kitâbiyât*, İslâmâbâd 1987, s. 59; Cemîl Nakvî, *Urdü Tefâsîr-Kitâbiyât*, İslâmâbâd 1992, s. 37; Halid Zafferullah Daudî, *Pakistan ve Hindistan'da Şâh Velîyullah Dihlevî'den Günümüze Kadar Hadis Çalışmaları*, İstanbul 1995, s. 339; Abdülhamit Birışık, *Hind Altkitâsı Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, İstanbul 2001, s. 126-141; Emir Hasan Nûrânî Nedvî, "Mevlânâ Seyyid Emir 'Alî Melihâbâdî Bülend Pâye 'Âlim Bâ Kemâl Mütercim", *Câmî'a*, LXXVIII/12 (1981), s. 8-9, 11-13, 18, 19.

ABDÜLHAMİT BİRİŞİK

MELİHÎ

(ملیحی)

Fâtih Sultan Mehmed devri
divan şairi.

Hemen bütün kaynaklarda Tokat'ta doğduğu belirtilmekte, yalnız Aşık Çelebi Sinoplu veya Kastamonulu olabileceğini söylemektedir. Küçük yaştan itibaren iyi bir öğrenim gören Melihî tahsilini ilerletmek için genç yaşta gittiği İran'da Arapça ve Farsça ile belâgat ilmini öğrendi; şiir ve edebiyat bilgisini geliştirdi. Bu arada Molla Câmî ve Aydınlı Dede Ömer Rüşenî ile ders arkadaşı oldu, sohbetlerde bulundu.

Fetihten kısa bir süre sonra İstanbul'a gelen Melihî hayatında bir dönüm noktası teşkil eden Bursalı Ahmed Paşa ile tanıştı. Bir süre ona hocalık ederek edebî kişiliğinin şekillenmesinde etkili oldu. Ahmed Paşa ile yakınlığı vesilesiyle Fâtih Sultan Mehmed'in huzuruna çıktı ve onun müşâhibleri arasına girdi. Melihî'nin bulunmadığı sohbetlerden Fâtih'in zevk almadığı birçok tezkirede kaydedilir. Nitekim Âlî Mustafa Efendi *Künhü'l-ahbâr*'da, "Onsuz olan meclisi taâm-ı bî-nemek adederlerdi" demektedir.

İçkiye olan aşırı düşkünlüğü ve rindâne bir hayatı tercih etmesinden dolayı Melihî bu güzel ortamı birkaç kaybettii. Şeyh Rüşenî, kendisine birkaç defa İran'dan mektup yazıp kötü alışkanlıklarından vazgeçmesini tavsiye ettiyse bir etkisi olmadı. Molla Câmî'nin tasavvufa dair yazdığı birkaç risâleyi kendisine gönderince Melihî, "Bizde bu hediyeyi alacak liyakat kalmadı" diyerek kabul etmedi ve alışkanlıklarını sürdürmeye devam etti. Kaynaklarda belirtildiğine göre Melihî'nin içkiye olan zaafı üzerine onu çekemeyenlerin yaptığı dedikodular Fâtih Sultan Mehmed'in kulağına kadar gitmiş, sultan onu içki içmeyeceğine dair tövbe ettirip yemin verdirmiş, buna rağmen Melihî'nin yeminini tutamadığını görünce de onu affetmiştir. Fâtih'in vefatından sonra iptilâsı bir kat daha artan Melihî, II. Bayezid devrinin (1481-1512) başlarında ölmüştür.

Kaynaklar Melihî'yi açık yürekli ve samimi, hayatı boyunca kendinden başka kimseye kötülüğü dokunmamış bir şahsiyet olarak tanıtır. Hayata ve sultana karşı sahtekârlıktan nefret duyan ruhunun, yaratanına karşı da çok açık olduğu belirtilmektedir. İşlediği günahlardan ötürü ömrünün sonlarına doğru büyük bir pişmanlık duyduğu ve bu yükü daha fazla çekemeyerek öldüğü de rivayet edilmektedir. Melihî'nin edebî kişiliğinden hemen bütün tezkirelerde övgüyle söz edilmiştir. Talebesi ve devrinin en önde gelen şairi olan Bursalı Ahmed Paşa ile boy ölçüşebilecek temiz bir dile ve sade bir üslûba sahip olan Melihî, nüktedanlığı ve hazırcevaplığı ile de sohbetlerde aranan simalarından biri olmuştur.

Divan tertip etmeye imkân bulamadığı anlaşılan şairin az sayıdaki şiirlerinde hâkim olan tema sevgili ve aşktır. Kalender ve derbeder kişiliği onu sanat yapmaktan ziyade hissettiğini yazmaya sevketmiştir. Şiirlerinde dikkat çekecek derecedeki samimiyet ve duygusallık bir bakıma onun

bu rindâne dünya görüşünden kaynaklanmaktadır. Melihî'nin şiirlerine başta Bursalı Ahmed Paşa olmak üzere birçok şair tarafından (meselâ Kebîrî, Cem, Câfer, Vasfî, Meâlî, Zâtî, Muhibbî, Sarrâfî, Fehmî, Gedâyî) nazîreler yazılmıştır. Meşhur murabbâi ve bu murabbain, "Gönül ey vay gönül vay gönül ey vay gönül" mısraının şairi ölümsüzleştirmeye yetecek mükemmellikte olduğu belirtilmektedir. Bazı şiir mecmualarındaki birkaç şiirden başka Melihî'nin herhangi bir eserine rastlanmamaktadır. Eğirdirli Hacı Kemal'in *Câmiu'n-nezâir*'inde on, Edirneli Nazmî'nin *Mecmau'n-nezâir*'inde (Manisa Çarşınıgır Camii Ktp., nr. 19) iki ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlı (TY, nr. 1547), yazarı bilinmeyen *Câmiu'n-nezâir*'de mevcut on sekiz şiiri Muharrem Ergin tarafından yayımlanmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Sehî, *Tezkire* (Kut), vr. 59^b-60^b; Aşık Çelebi, *Meşâirü'ş-şuarâ*, vr. 126^b-127^a; Latîfî, *Tezkiretü'ş-şuarâ*, Kayseri Raşid Efendi Ktp., nr. 1160, vr. 141^b-143^b; *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım* (haz. Mustafa İsen), Ankara 1994, s. 143-145; Kınalızâde, *Tezkire*, II, 923-924; Kafzâde Fâizî, *Zübdetü'l-es'âr*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1877, vr. 90^a; Riyâzî, *Riyâzû'ş-şuarâ*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3724, vr. 135^b-136^a; Gibb, *HOP*, II, 42; M. Fuad Köprülü, "Harâbât Erenleri: Melihî", *YM*, II (1918), s. 84; Muharrem Ergin, "Melihî", *TDED*, II (1948), s. 59-78; Mustafa İsen, "İki Şair: Eski Tokat'tan", *Yönelişler*, sy. 21, İstanbul 1983, s. 31-32; İskender Pala – Mustafa Kutlu, "Melihî", *TDEA*, VI, 241-242.

SABAHATTİN KÜÇÜK

MELİK

(الملك)

Allah'ın isimlerinden
(esmâ-i hüsnâ) biri.

Sözlükte "mâlik ve sahip olmak, elinin altında bulundurup tek başına tasarruf etmek" mânasındaki **mülk** (melk, milk) kökünden türemiş bir sıfat olan **melik** "görünen ve görünmeyen âlemlerin sahibi" demektir. Râgib el-İsfahânî, melik isminde akıl sahibi canlılara emir ve yasaklarıyla hükmetme mânası bulunduğu dikkat çeker ve "insanların meliki" (en-Nâs 114/2) denmesine karşılık "nesnelerin meliki" vb. bir ifadenin kullanılmayacağını söyler (*el-Müfredât*, "mlk" md.).

Mülk kavramı kırk âyette Allah'a nisbet edilmektedir. Birçok âyette de kendilerine tanrılık nisbet edilen nesnelerin zarar